

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН АТЫНАН КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУНУН

Самат Аскарлович Матцаковдун, Нурсултан Жаныбекович Жаныбековдун кайрылууларына байланыштуу Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 307-беренесинин 2-бөлүгүнүн, 417-беренесинин конституциялуулугун текшерүү жөнүндө иш боюнча

ЧЕЧИМИ

2025-жылдын 8-октябры

Бишкек шаары

Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту: төрагалык кылуучу – Э.Ж. Осконбаев, судьялар Ч.А. Айдарбекова, М.Р. Бобукеева, К.А. Дуйшеев, Л.Ч. Жолдошева, М.Ш. Касымалиев, К.Дж. Кыдырбаев, Ж.А. Шаршеналиевдин курамында, катчы К.Маамыталы кызынын;

кайрылуучу тарап – Самат Аскарлович Матцаковдун, Нурсултан Жаныбекович Жаныбековдун;

жоопкер тарап – Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Самат Кыштообекович Ысырановдун;

үчүнчү жактар – Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Алмазбек Тавалдыевич Молдобаевдин, Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун ишеним кат боюнча өкүлү Маргарита Насаркановна Сапиянованын, Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын ишеним кат боюнча өкүлү Кумарбек Кыдырбекович Токтакуновдун, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин ишеним кат боюнча өкүлү Рустам Каримович Мадалиевдин, Кыргыз Республикасынын Адвокатурасынын ишеним кат боюнча өкүлү Айжан Аалыевна Кадырованын катышуусунда,

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 4, 17, 40, 45-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 307-беренесинин 2-бөлүгүнүн, 417-беренесинин конституциялуулугун текшерүү жөнүндө ишти ачык соттук отурумунда карап чыкты.

Бул ишти кароого С.А. Матцаковдун, Н.Ж. Жаныбековдун кайрылуулары жана талашылып жаткан ченемдердин Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык келүүсү жөнүндө маселесинде пайда болгон аныксыздык себеп жана негиз болду.

Ишти соттук отурумга кароого даярдаган судья-баяндамачы Ч.А. Айдарбекованын маалыматын угуп жана иштин материалдарын изилдеп чыгып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

ТА П Т Ы:

2025-жылдын 10-январында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна С.А. Матцаковдун, Н.Ж. Жаныбековдун Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин (мындан ары – КЖПК) соттук отурумунда тартипти бузгандыгы үчүн айыптоочуга жана жактоочуга карата соттун жеке аныктама чыгаруусун караган 307-беренесинин 2-бөлүгүнүн Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 55-беренесине, 56-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 64-беренесине, 100-беренесинин 4, 5-бөлүктөрүнө карама-каршы келет деп таануу жөнүндө кайрылуусу келип түшкөн.

Кайрылуудан жана ага тиркелген материалдардан белгилүү болгондой, Бишкек шаарынын Октябрь райондук соту адвокат Н.Ж. Жаныбековго карата соттук отурумунда тартипти бузгандыгы үчүн жеке аныктама чыгарып, Кыргыз Республикасынын Адвокатурасына (мындан ары – Адвокатура) жана Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигине анын адвокаттык иш жүргүзүү укугуна лицензиядан ажыратуу жөнүндө маселени карап чыгууну тапшырган. Соттун бул жеке аныктамасы апелляциялык тартипте даттанылган, бирок даттануу боюнча өндүрүш кыскартылган. Апелляциялык инстанциядагы сот өзүнүн чечимин жеке аныктама тиешелүү кызмат адамдарынын көңүлүн тиешелүү чараларды көрүүнү талап кылган мыйзам бузуунун аныкталган фактыларына бурууга багытталгандыгы, андыктан даттанууга жатпагандыгы менен негиздеген, анткени кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамда мындай мүмкүнчүлүк каралган эмес.

Кайрылуунун авторлору судьянын кылмыш-жаза сот өндүрүшүнүн алкагында соттук отурумунда адвокаттын аракеттерине жана жүрүм-турумуна карата жеке аныктама чыгарууга ыйгарым укугу КЖПКнын жаңы редакциясынын кабыл алынышы менен киргизилгендигин белгилешет. Буга чейин соттун мамлекеттик айыптоочуну жана жактоочуну кошпогондо, соттук териштирүүнүн бардык катышуучуларына таасир көрсөтүү чараларын колдонууга укугу болгон.

Арыз элеринин пикири боюнча адвокаттарга карата көрсөтүлгөн ыйгарым укукту сотко берүү тараптар үчүн белгиленген процессуалдык кепилдиктердин тең салмактуулугун өзгөрткөн. Ушуга байланыштуу кайрылуучу тарап адамдын жана жарандын укуктары менен эркиндиктеринин кепилдиктерин, анын ичинде мыйзам чыгаруучунун жарандардын укуктары менен эркиндиктерин коргоодо маанилүү ролду аткарган адвокаттардын укуктары менен милдеттерин аныктоо ыйгарым укугун, ошондой эле мамлекетке адам укуктары менен эркиндиктерин жокко чыгаруучу же жеңилдетүүчү мыйзамдарды кабыл алууга тыюу салуу принцибин караган Конституциянын 55, 64-беренелеринин жана 56-беренесинин 2-бөлүгүнүн жоболоруна шилтеме жасашат.

Ушуга таянып, арыз элери талашылып жаткан ченем адвокаттардын укуктук абалын начарлатып, жогоруда айтылган конституциялык жоболорго карама-каршы келет жана адвокаттарга кесиптик ишмердүүлүгүн жүргүзүү процессинде басым кылуу үчүн өбөлгөлөрдү түзөт деп эсептешет.

Ошондой эле арыз элери процессуалдык кепилдиктердин тең салмактуулугун бузуу кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарда соттун жеке аныктамаларына даттануу механизминин жоктугунан улам күчөп жатканын белгилешет.

Андыктан, өтүнүчтө белгиленгендей, мындай укуктук ченем Конституциянын 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүндө бекитилген конституциялык кепилдиктерге карама-каршы келет жана мыйзамда каралган укуктук коргоо каражаттарын колдонууну чектейт.

Мындан тышкары, кайрылуучу тараптын пикири боюнча мындай соттук актыларды жогору турган инстанциядагы сотто кароонун процессуалдык механизминин жоктугу мыйзам чыгаруучуга укуктары жана мыйзамдуу кызыкчылыктары козголгон адамдар үчүн соттун чечимдерине даттануу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылуу милдетин белгилеген Конституциянын 100-беренесинин 4 жана 5-бөлүктөрүнүн талаптарынын бузулгандыгы жөнүндө айгинелейт.

Жалпысынан алганда, арыз ээлери талашылып жаткан укуктук жөнгө салууда соттун адвокатка карата жеке аныктама чыгаруу ыйгарым укугу бөлүгүндө да, ага даттануунун мыйзам менен белгиленген жол-жобосу жок болгон бөлүгүндө да укуктук аныксыздыкты белгилешет. Бул алардын пикири боюнча чечим чыгарылган адам үчүн терс кесепеттерди, анын ичинде абройлук жана кесиптик тобокелдиктерди жаратат.

Жогоруда баяндалгандарды эске алуу менен, арыз ээлери талашылып жаткан ченемди Конституцияга карама-каршы келет деп табууну суранышат.

Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын 2025-жылдын 10-февралындагы аныктамасы менен С.А. Матцаковдун, Н.Ж. Жаныбековдун өтүнүчү өндүрүшкө кабыл алынган.

2025-жылдын 15-январында Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотуна С.А. Матцаковдун, Н.Ж. Жаныбековдун ошол эле талашылып жаткан ченемди Конституциянын 55-беренесине, 56-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө жана 64-беренесине ылайык келүүсүн текшерүү жөнүндө дагы бир өтүнүчү келип түшкөн.

Аталган өтүнүчтө кайрылуунун предмети жана укуктук жүйөлөрү бирдей, мазмуну боюнча алардын мурунку өтүнүчүндө келтирилген жүйөлөргө көп жагынан окшош.

Мурда айтылган позицияларга кошумчалай арыз ээлери соттун актысы катары жеке аныктаманын мазмунун жана дайындалышын белгилеген талаш-тартыштуу ченем иш жүзүндө соттук отурумунда тартипти бузгандыгы үчүн тартиптик чара колдонуу мүмкүнчүлүгүн караштырганына, муну менен жеке аныктамага анын укуктук мүнөзүндө каралбаган тартиптик мүнөз берилгендигине көңүл бурушат.

Өз кезегинде, сотко мындай ыйгарым укуктарды берүү, кайрылуучу тараптын пикири боюнча, анын процессуалдык компетенциясынын чегинен чыгып, сот бийлигинин адвокаттык ишти жөнгө салуу чөйрөсүнө кийлигишүүсүнө алып келет, бул Конституциянын 64-беренесине ылайык,

көз карандысыз кесиптик коомчулуктун компетенциясына кирет жана атайын мыйзам – «Кыргыз Республикасынын Адвокатурасы жана адвокаттык иш жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы менен жөнгө салынат (8, 8-1-беренелер).

Андыктан, арыз ээлери соттун тескөөсүнө баш ийбегендиги үчүн таасир көрсөтүү чарасы катары адвокатка карата жеке аныктама чыгаруу укугун сотко берүү Конституцияга карама-каршы келет жана адвокатуранын өз алдынчалуулук жана көз карандысыздык принцибин бузат деп эсептешет.

Конституциялык соттун судьялар коллегиясынын 2025-жылдын 14-февралындагы аныктамасы менен кайрылуу өндүрүшкө кабыл алынган жана жогоруда көрсөтүлгөн кайрылуулардагы талаптардын окшоштугун эске алуу менен иштер бир конституциялык сот өндүрүшүнө бириктирилген.

Сот отурумунда кайрылуучу тарап биринчи инстанциядагы соттордун жеке аныктамаларына даттанууларды (сунуштамаларды) кароо боюнча апелляциялык соттун ыйгарым укуктары жөнгө салынбагандыгынын контекстинде КЖПКнын 417-беренесинин да конституциялуулугун текшерүү зарылдыгын көрсөтүп, талаптардын көлөмүн көбөйтүү жөнүндө өтүнүч келтирген.

Конституциялык сот 2025-жылдын 8-октябрындагы өзүнүн аныктамасы менен КЖПКнын 417-беренесин конституциялык текшерүүнүн предметине киргизген.

Жоопкер-тараптын атынан иш алып барган Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү С.К. Ысыранов арыз ээлеринин жүйөлөрү менен макул эместигин билдирди жана талашылып жаткан ченемдер Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептейт. Ал өз позициясын негиздөөдө төмөнкү жүйөлөрдү келтирди.

Сот өндүрүшү процессуалдык мыйзамдын жоболоруна ылайык так жүргүзүлүшү керек, мында сот отурумундагы тартипти камсыздоо жана

процесстин бардык катышуучулары тарабынан процессуалдык милдеттердин талаптагыдай аткарылышы үчүн жоопкерчилик сотко жүктөлөт.

Ушуга байланыштуу, процессуалдык тартипти камсыз кылууда негизги роль төрагалык кылуучу судьяга таандык. КЖПКнын жоболоруна ылайык, судья сот отурумунда төрагалык кылат, тараптардын тең укуктуулугун жана атаандаштыгын камсыздайт, тартиптин сакталышын көзөмөлдөйт. Судьянын тартипти сактоого жана териштирүүнү уюштурууга багытталган тескөөлөрү катышуучулардын бардыгы үчүн милдеттүү болуп саналат жана судьянын мыйзамдуулукту жана тартипти сактоодогу жоопкерчилигин баса белгилейт (КЖПКнын 292, 305 жана 307-беренелери).

Төрагалык кылуучу судьянын жогоруда көрсөтүлгөн ыйгарым укуктарынын контекстинде процессуалдык тартипти жана соттун тескөөлөрүн сактоо милдети жактоочу тараптын өкүлү катары адвокатка да жүктөлөт. Адвокат сот процессинин катышуучусу болуп саналып, сотко жана башка катышуучуларга сый-урмат көрсөтүүгө, процессуалдык мыйзамдардын жана кесиптик этиканын ченемдерин сактоого, ошондой эле жүйөлөрдү талаптагыдай келтирүү жана далилдерди изилдөөгө катышуу аркылуу иштин жагдайларын мыйзамдуу жана адилеттүү аныктоого көмөктөшүүгө тийиш (КЖПКнын 53-беренесинин 5-бөлүгүнүн 3-пункту, 49-беренесинин 1-бөлүгү, 292-беренесинин 2, 3-бөлүктөрү, 317-беренесинин 1-бөлүгү; Кыргыз Республикасынын Адвокаттарынын кесиптик этика кодексинин 5.1-пункту).

Бул милдеттенмелерди бузуу мыйзамда каралган чараларды колдонууга алып келет: судьянын тескөөлөрүнө баш ийбесе, иш кийинкиге жылдырылышы мүмкүн, ал эми сот жеке аныктама чыгарууга, аны компетенттүү кесиптик органга жөнөтүүгө укуктуу (КЖПКнын 307-беренесинин 2-бөлүгү). Аталган жеке аныктама Адвокатурага даректелет, анткени адвокаттарды тартиптик жоопкерчиликке тартуу адвокаттардын кесиптик жамаатынын компетенциясына кирет (Конституциянын 64-беренеси, «Кыргыз Республикасынын Адвокатуранын жана адвокаттык иш жөнүндө» Мыйзамынын 8 жана 8-1-беренелери).

С.К.Ысырановдун пикири боюнча жеке аныктама институтунун маңызы – соттун кылмыш-жаза сот өндүрүшүн жүргүзүүнүн белгиленген тартибин бузган аракетке же аракетсиздикке билдирилген жооп кайтаруусу. Мындай «соттун жооп кайтаруусу» өз алдынча даттануунун предмети боло албайт, анткени өзүнүн мазмуну боюнча жеке аныктама чечим чыгарылган адам үчүн эч кандай тикелей укуктук кесепеттерге же милдеттенмелерге алып келбейт, демек жазалоо чарасы, кысым көрсөтүү каражаты же адвокатты коркутуу катары каралышы мүмкүн эмес.

Мында өзүнө карата жеке аныктама чыгарылган адам Этика комиссиясынын жыйналышына катышууга, өзүнүн жүйөлөрүн келтирүүгө жана кабыл алынган чечимге макул болбогон учурда сотко даттанууга укуктуу. Ошентип, жыйналышка катышуу жана андан кийин Комиссиянын актысына даттануу мүмкүнчүлүгү адамдын өз кызыкчылыктарын коргоо укугунун ишке ашырылышын камсыздайт жана соттун өзүм билемдик менен таасир этишине жол бербейт. Ушуга байланыштуу С.К. Ысырановдун пикири боюнча алардын соттук коргоого болгон укугунун бузулушу жөнүндө арыз ээлеринин жүйөлөрү негизсиз.

Жогоруда айтылгандардын негизинде, С.К. Ысыранов С.А. Матцаковдун, Н.Ж. Жаныбековдун өтүнүчтөрүн канааттандыруусуз калтырууну суранат.

Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлү Алмазбек Тавалдыевич Молдобаев да арыз ээлеринин кайрылууда келтирилген жүйөлөрү менен макул эместигин билдирип, өзүнүн укуктук позициясында жоопкер тараптыкына окшош аргументтерди келтирди.

Ошону менен бирге, ал «Кыргыз Республикасынын судьяларынын статусу жөнүндө» жана «Кыргыз Республикасынын Жогорку соту жана жергиликтүү соттор жөнүндө» конституциялык мыйзамдардын жоболоруна көңүлдү бурат, алар сот бийлигинин көз карандысыздыгы, тараптардын

теңдиги жана соттук актыларынын милдеттүүлүгү принциптерин бекемдейт, бул процессуалдык көзөмөлдөө жана укуктук тартиптин элементи катары жеке аныктама институтунун мыйзамдуулугун жана укук ченемдүүлүгүн тастыктайт. Андыктан, сот тарабынан жеке аныктама чыгаруу адвокат үчүн эч кандай келип чыгуучу укуктук милдеттенмелерди же кесепеттерди жаратпайт жана кысым көрсөтүүнүн формасы катары каралышы мүмкүн эмес.

Териштирүүгө катышкан жактар төрагалык кылуучу судьянын аракеттерине макул болбосо, алар каршы пикирлерин билдире алат, алар сот отурумунун протоколунда милдеттүү түрдө чагылдырылышы керек (КЖПКнын 292-беренесинин 4-бөлүгү). Мындан тышкары, адвокатты тартиптик жоопкерчиликке тартуу маселесин сот эмес, көз карандысыз орган — Этика боюнча комиссия кабыл алат. Комиссия соттун жеке аныктамада баяндалган тыянактарын кабыл алууга же тартиптик өндүрүштү козгоодон баш тартууга укуктуу. Ал эми адвокат Этика боюнча комиссиянын жыйналышына катышууга, өз жүйөлөрүн келтирүүгө жана кабыл алынган чечимге сот тартибинде даттанууга укуктуу.

Жогоруда баяндалгандарды эске алуу менен, А.Т. Молдобаев талашылып жаткан ченем Конституцияга карама-каршы келбейт деп эсептейт.

Кыргыз Республикасынын Жогорку сотунун, Кыргыз Республикасынын Башкы прокуратурасынын, ошондой эле Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлигинин өкүлдөрү каралып жаткан маселе боюнча жоопкер тараптын жана Кыргыз Республикасынын Президентинин жана Министрлер Кабинетинин Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотундагы туруктуу өкүлүнүн аргументтерине окшош позицияларын билдиришти.

Адвокатуранын өкүлү А.А. Кадырова КЖПКнын 307-беренесинин 2-бөлүгү укуктук аныксыздыкты жаратып, процессуалдык жана тартиптик жоопкерчилик механизмдеринин чаташуусуна алып келерин белгиледи.

Анын пикири боюнча бул ченем иш жүзүндө сотко адвокатты тартип жоопкерчилигине тартууну демилгелөөгө укук берет, бул соттун процессуалдык компетенциясынын чектеринен чыгып, Конституцияда бекитилген адвокатуранын өз алдынчалыгынын, көз карандысыздыгынын, ошондой эле коргоону жүргүзүүдө анын эркиндигинин кепилдиктерин бузат.

А.А. Кадырова адвокаттарды тартип жоопкерчилигине тартуу маселеси адвокаттардын өз алдынча башкаруу органдарынын гана компетенциясына таандык экендигин баса белгиледи. «Кыргыз Республикасынын Адвокатурасы жана адвокаттык иш жөнүндө» Мыйзамынын 8-1-беренесинин 3-бөлүгүнүн 3-пунктуна ылайык, Этика боюнча комиссиянын кароосунун предмети болуп адвокат өкүлү (коргоочу) болгон ишти карап жаткан соттун (судьянын) Комиссиянын дарегине кайрылуусу саналат. Мындай учурларда, мыйзам чыгаруучу сотко адвокаттын кесиптик этиканын ченемдерин бузгандыгы жөнүндө маалыматты камтыган жана анын тартиптик жоопкерчилиги жөнүндө маселени кароо өтүнүчү менен Адвокатуранын дарегине кат (кайрылуу) жөнөтүүгө ыйгарым укук берген. А.А. Кадырованын пикири боюнча соттун жеке аныктамасы мыйзамда каралган кайрылуулардын түрлөрүнө кирбейт, демек Этика боюнча комиссиянын кароосунун предмети болушу мүмкүн эмес.

Ошентип, Адвокатуранын позициясында көрсөтүлгөндөй, сотко процесстин тарабынын жана бир эле учурда тартиптик чара көрүүнүн демилгечисинин функцияларын жүктөө Конституциянын 55-беренесине, 56-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 64-беренесине жана адвокаттык иштин көз карандысыздыгынын эл аралык стандарттарына карама-каршы келет.

Мындан тышкары, жеке аныктамага даттануу укугун чектөө боюнча Адвокатуранын өкүлү КЖПКнын 408, 416 жана 417-беренелерине ылайык, апелляциялык инстанция өкүмдөрдүн жана башка соттук актылардын мыйзамдуулугун, негиздүүлүгүн жана адилеттүүлүгүн карай тургандыгын, бирок соттун жеке аныктамасын кайра кароого ыйгарым укугу жок

экендигин белгиледи. Ошол эле учурда, КЖПКнын 401-беренесинин 2-бөлүгүндө соттун айрым процессуалдык чечимдерине, анын ичинде сот отурумдары залында тартипти камсыз кылуу боюнча чаралар жөнүндөгү чечимдерге жыйынтыктоочу сот актысы менен бир эле убакта даттануу мүмкүнчүлүгү каралган. Бирок, адвокатка карата чыгарылган жеке аныктаманы иш жүзүндө натыйжалуу кайра кароо механизми жок.

Натыйжада, учурдагы түзүлгөн укуктук механизм адвокаттардын укуктарын жана кесиптик кадыр-баркын козгогон кырдаалды жаратат, бирок соттук коргоонун натыйжалуу чарасы жок болгон. Адвокатуранын өкүлүнүн пикири боюнча бул «укуктук тузак» деп аталган нерсени жаратат жана Баш Мыйзам менен кепилденген соттук актыларга даттануу укугун чектейт.

Жогоруда айтылгандарды эске алуу менен, Адвокатуранын өкүлү кайрылуучу тараптын жүйөлөрүн толугу менен колдоп, талашылып жаткан ченемдер Конституцияга карама-каршы келет деп эсептейт.

Конституциялык сот тараптардын жүйөлөрүн талкуулап, үчүнчү жактардын түшүндүрмөлөрүн угуп жана иштин материалдарын изилдеп чыгып, төмөнкүдөй тыянакка келди.

1. «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 17-беренесинин 4-бөлүгүнө ылайык Конституциялык сот кайрылууда козголгон предмет боюнча анын ченемдик укуктук актынын конституциялуулугу күмөн жараткан бөлүгүнө карата гана актыларды чыгарат.

Ошентип, Конституциялык соттун бул иш боюнча кароосунун предмети болуп төмөнкү редакцияларда берилген Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 307-беренесинин 2-бөлүгү, 417-беренеси болуп саналат:

«307-берене. Соттук отурумда тартип бузгандыгы үчүн таасир кылуу чаралары

2. Айыптоочу же адвокат төрагалык кылуучунун тескөөсүнө баш ийбей койгондо, эгерде иш үчүн зыян келтирбестен бул адамды башка адам менен

алмаштыруу мүмкүн эмес болсо, ишти угуу судьянын токтому, соттун аныктамасы менен кийинкиге жылдырылышы мүмкүн. Сот бир эле учурда жеке аныктама чыгарат жана жогору турган прокурорго же тиешелүү органга жана (же) адвокатурага жөнөтөт. ».

«417-берене. Апелляциялык инстанциядагы сот тарабынан кабыл алынуучу чечимдердин түрлөрү

1. Апелляциялык инстанциядагы сот кылмыш ишин кароонун жыйынтыгы боюнча төмөндөгү чечимдердин бирин токтом кылат:

1) биринчи инстанциядагы соттун өкүмүн өзгөртүүсүз, ал эми апелляциялык даттанууну же сунушту канааттандыруусуз калтыруу жөнүндө өкүм;

2) биринчи инстанциядагы соттун айыптоо өкүмүн жокко чыгаруу жана актоо өкүмүн чыгаруу жөнүндө аныктама же ишти кыскартуу жөнүндө аныктама;

3) биринчи инстанциядагы соттун өкүмүн өзгөртүү жөнүндө өкүм;

4) биринчи инстанциядагы соттун актоо өкүмүн жокко чыгаруу жана айыптоо өкүмүн чыгаруу жөнүндө аныктама;

5) ишти кыскартуу жөнүндө токтомду жокко чыгаруу жана кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамды олуттуу түрдө бузган учурларда ишти жаңы кароо үчүн биринчи инстанциядагы сотко жиберүү жөнүндө аныктама;

6) биринчи инстанциядагы соттун токтомун же тергөө судьясынын токтомун өзгөртүүсүз калтырып, ал эми апелляциялык даттанууларды же сунуштарды канааттандыруусуз калтыруу жөнүндө аныктама;

7) биринчи инстанциядагы соттун токтомун жана тергөө судьясынын токтомун өзгөртүү жөнүндө аныктама;

8) биринчи инстанциядагы соттун токтомун же тергөө судьясынын токтомун жокко чыгаруу жөнүндө аныктама жана жаңы аныктаманы чыгаруу;

9) айыптоо өкүмдү жокко чыгаруу жана ишти жаңы кароо үчүн биринчи инстанциядагы сотко жөнөтүү жөнүндө аныктама;

10) апелляциялык өндүрүштү кыскартуу жөнүндө аныктама. ».

Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодекси мыйзамдарда белгиленген тартипке ылайык кабыл алынган, «Эркин-Тоо» гезитинин 2021-жылдын 16-ноябрындагы № 122-123 санына жарыяланган, Кыргыз Республикасынын Ченемдик укуктук актыларынын мамлекеттик реестрине киргизилген жана колдонуудагы болуп саналат.

2. Ар бир адамдын соттук коргоого болгон укугун мамлекет тарабынан таануусу – бул укуктук мамлекеттин негиз түзүүчүсү жана адилеттүү коомду куруудагы негизги шарттардын бири болуп саналат. Бул укукту Конституцияда бекитүү (61-берене) жөн гана декларацияны эмес, бул укукту толук ишке ашырууга жана бузулган укуктарды сот адилеттиги аркылуу калыбына келтирүүнү камсыз кылууга мүмкүндүк берүүчү натыйжалуу кепилдиктердин жана таасирлүү механизмдердин болушун аныктайт.

Адилеттүү коом – бул чыр-чатактан эркин мейкиндик эмес, тескерисинче, ар кандай чырлар маданияттуу жана институционалдык түрдө – сотто, өзүм билемдик менен башкарууга жана «күчтүүнүн укугуна» жалгыз мыйзамдуу альтернатива катары чечилүүчү жер. Иштеп жаткан сот системасы мамлекеттин институттарына жана жалпысынан мыйзамга болгон ишенимди калыптандырат, адилеттүүлүк жөнүндө риториканы мазмундуу практикага айлантат.

Конституциялык контролдоо органы өзүнүн чечимдеринде соттук коргоо укугунун негизги жана практикалык мааниси ал адамдын жана жарандын башка бардык укуктары менен эркиндиктерин калыбына келтирүүнүн жана коргоонун универсалдуу каражаты катары чыгаарын бир нече жолу баса белгилеген. Бул укук соттук териштирүүнү демилгелөөнүн формалдуу мүмкүнчүлүгүн гана камтыбастан, ошондой эле сот адилеттигинин натыйжалуулугунун жана калыстыгынын процессуалдык кепилдиктерин да камтыйт (2014-жылдын 21-февралындагы, 2015-жылдын 9-декабрындагы, 2018-жылдын 1-ноябрындагы, 2018-жылдын 24-январындагы,

2019-жылдын 16-январындагы, 2020-жылдын 16-сентябрындагы жана 2022-жылдын 21-сентябрындагы чечимдери).

Бул ыкмалар эл аралык укуктун универсалдуу стандарттарына — Адам укуктарынын жалпы декларациясынын 8 жана 10-беренелерине жана Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эл аралык пактынын 2 жана 14-беренелерине — үндөш, алар мамлекеттерди укуктук коргоонун натыйжалуу чараларын камсыз кылууга жана иштерди көз карандысыз, калыс сот тарабынан адилеттүүлүктүн бардык талаптарын сактоо менен кароого милдеттендирет.

Ошентип, сот адилеттигин мамлекет тарабынан көрсөтүлүүчү бир жолку «кызмат» катары эмес, укук колдонуу практикасынын алдын ала айтууга мүмкүндүгүн камсыз кылган туруктуу укуктук режим катары түшүнүү керек. Анын сапаты сот актысынын мазмуну менен гана эмес, ошондой эле соттордун чечимдеринин адилеттүүлүгүн, мыйзамдуулугун жана легитимдүүлүгүн камсыз кылуучу процессуалдык эрежелерди так жана туура сактоо даражасы менен да аныкталат.

Ошондуктан белгиленген соттук жол-жоболорду сактоо принципалдуу мааниге ээ, анткени алар соттун жана сот бийлигинин кебелбес аброюн бекемдейт.

Соттук жол-жоболор формалдуулук же «техникалык коштоо» менен эле бүтпөйт. Алар соттордун бийик статусун колдоочу жана сот адилеттиги жеке кызыкчылыктардын кагылышуусу үчүн арена катары эмес, социалдык чыр-чатактарды маданияттуу чечүү институту катары иштешин камсыз кылуучу бирдиктүү ченемдик архитектураны түзөт.

Соттук териштирүүнүн жүрүшүндөгү укук тартиби гана соттордун өзүнүн жогорку миссиясын татыктуу аткарышын, адилеттүүлүктүн майтарылбастыгын жана мыйзамдын жеңишин камсыздайт.

3. Кылмыш-жаза сот өндүрүшүндө талаптагыдай укук тартибин сактоо өзгөчө маанилүү, анткени мында адамдын эң негизги бакубаттыгы – өмүрү, эркиндиги, ар-намысы жана кадыр-баркы козголот. Сот өндүрүшүнүн бул

түрүнүн өзгөчөлүгү – ал адамдын кылмыш жасоодо күнөөлүү же күнөөсүз экендигин аныктоого багытталган, бул мамлекеттен адилеттүүлүктүн, күнөөсүздүк презумпциясынын жана айыптоочу тарабынын да, коргоо тарабынын да укуктарын – атаандаштык жана тең укуктуулугунун кепилдиктерин сактоону талап кылат.

Сот далилдерди гана карап чыкпастан, ошондой эле сот өндүрүшүн иш жүзүндө жүргүзүүнүн мыйзамдуулугун камсыз кылууга милдеттүү. Соттун бул ишмердиги формалдуу процессуалдык аракеттерди гана эмес, ошондой эле соттук териштирүүнүн уюштуруучулук аспектерин да камтыйт, аларсыз сотко урматтоону жана иштин адилеттүү каралышын камсыз кылуу мүмкүн эмес. Бул контекстте сот бардык катышуучулардын тартипти, процессуалдык эрежелерди сактоосу үчүн жооптуу. Анын милдеттерине сот процессинин талаптагыдай жүрүшүн камсыз кылуу, ишти объективдүү кароого тоскоол болгон бузууларды болтурбоо жана процессуалдык укуктарды кыянаттык менен пайдаланууга жана сотту сыйлабоого жол бербөө үчүн өз убагында чараларды көрүү кирет. Соттун бул функциясы соттун беделин сактоого жана сот адилеттигинин кызыкчылыктарын коргоого багытталган судьялык иштин ажырагыс бөлүгү болуп саналат.

Сот кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамга ылайык соттук отурумунда тартипти камсыз кылууга милдеттүү, ал эми процесстин катышуучулары белгиленген жүрүм-турум эрежелерин сактоого милдеттүү (КЖПКнын 41-43-бөлүмдөрү). Судья сот адилеттигин жүзөгө ашыруудагы борбордук фигура катары сот процессин уюштуруу жана андагы тартип үчүн жооптуу, ал эми алардын тескөөлөрү тараптар жана териштирүүнүн башка катышуучулары үчүн милдеттүү.

Судьянын тескөөлөрүн милдеттүү түрдө аткаруу тараптардын укуктарын чектөө болуп саналбайт, тескерисинче алардын адилеттүү соттук териштирүүгө болгон укугун ишке ашыруунун зарыл элементи болуп саналат, анткени сот объективдүүлүктү, теңдикти жана жол-жоболук тартипти урматтоону камсыз кылат. Судьянын мындай бийлиги басым

көрсөтүү каражаты эмес – ал соттун кадыр-баркын коргоо, мыйзамга жана адилеттүүлүк принциптерине ылайык сот адилеттигин талаптагыдай жүргүзүү үчүн шарттарды түзүү зарылдыгына негизделген. Демек, судьянын тартипти сактоо боюнча ыйгарым укугу өзүм билемдик менен бийлик жүргүзүүнүн көрүнүшү эмес, тескерисинче, сот адилеттигинин кызыкчылыктарын жана процесстин бардык катышуучуларынын укуктарын коргоо үчүн процессуалдык тартипти камсыз кылууга кызмат кылат.

Жогоруда белгиленгендей, сот өндүрүшүнүн тартибин сактоо жана судьянын (соттун) кадыр-баркын таануу – тараптардын процессуалдык милдети гана эмес, ошондой эле сот бийлигин натыйжалуу жүргүзүүнүн жана адилеттүү соттук териштирүүгө болгон укукту жүзөгө ашыруунун конституциялык кепилдиги болуп саналат. Ушундан алганда, судьянын мыйзамдуу тескөөлөрүнө баш ийбөө сот бийлигинин негизин ыдыратат жана ишти натыйжалуу жана калыс кароо кепилдигин бузат.

Бул контекстте сотко соттук териштирүүнүн белгиленген тартибин бузган аракеттерге чара көрүү жана мажбурлоонун процессуалдык инструменттери берилген. Бул инструменттер сотко жазалоого эмес, сот адилеттигинин беделин сактоого, тараптардын процессуалдык укуктарын коргоого жана ишти объективдүү жана калыс кароо үчүн шарттарды күтүүгө багытталган түздөн-түз таасир этүүчү чаралардын укуктук мүнөзүнө ээ. Мындай чараларга төмөнкүлөр кирет: эскертүү – сыйлабастык жүрүм-турумга бөгөт коюуга багытталган жана андан ары бузууларга жол берилбестигин көрсөтүү менен таасир этүүнүн алдын алуу чарасы; соттук отурумунун залынан чыгаруу – эскертүүдөн кийин тартипти бузууну уланткан адамдарды, эгерде алардын жүрүм-туруму соттук териштирүүнүн демейки жүрүшүнө тоскоол болсо колдонулат; айып пул салуу – төрагалык кылуучунун тескөөлөрүн аткаруудан баш тарткандыгы, ошондой эле сот бийлигинин беделин кетирүүчү башка аракеттери үчүн процессуалдык мыйзамдарда каралган юридикалык жоопкерчилик чарасы катары колдонулат; жеке аныктама чыгаруу – процессуалдык тартиптин бузулушуна

өбөлгө болуучу, аныкталган себептерди жоюуга, ошондой эле кийин ушул сыяктуу бузуулардын болтурбоого багытталган соттук чара көрүү куралы катары колдонулат.

Бул чаралар соттун сот адилеттигин жүргүзүү жана талаптагыдай сот өндүрүшүн камсыз кылуу боюнча конституциялык функциясынын алкагында соттун бийликтик ыйгарым укуктарын жүзөгө ашырат. Аларды колдонуу бузуунун мүнөзүнө өлчөмдөш болуп, соттун процессуалдык ыйгарым укуктарынын чектеринен чыкпашы керек жана зарылчылык, адилеттүүлүк жана адамдын кадыр-баркын сыйлоо принциптерине ылайык келиши керек.

4. Сот процессин жүргүзүүнүн тартибин бузуу учурларында чыгарылган соттун жеке аныктамасы соттун сот адилеттигин тийиштүү түрдө жүргүзүүнү камсыз кылууга жана соттук отурумунда процессуалдык тартипти сактоого багытталган процессуалдык чара көрүүсүнүн өзгөчө формасын билдирет. Процессуалдык мажбурлоонун башка чараларынан айырмаланып, жеке аныктама санкция же жаза мүнөзүнө ээ эмес. Ал эскертүүчү же алдын алуучу мүнөздө болуп, процесстин катышуучуларынын кесиптик милдеттенмелерин талаптагыдай аткарбоо фактылары боюнча соттун позициясын билдирүүсүнүн бир түрү катары кызмат кылат жана белгиленген эрежелердин бузулушуна өбөлгө түзгөн себептерди жана шарттарды жоюуга багытталган.

Мыйзам чыгаруучу кылмыш-жаза сот өндүрүшүндө жеке аныктама чыгаруу мүмкүнчүлүгүн бекитүү менен, аларга карата чыгарылышы мүмкүн болгон субъекттердин чөйрөсүн чектеген: айыптоочу (прокурор) жана жактоочу (адвокат) (КЖПКнын 307-беренесинин 2-бөлүгү). Бул процесстин катышуучуларынын өзгөчө коомдук-укуктук статусу менен шартталган, алардын ишмердүүлүгү конституциялык жактан маанилүү функцияларды аткаруу менен түздөн-түз байланыштуу: прокурор мамлекеттин атынан иш алып барат жана коомдун атынан айыптоону колдойт; адвокат шектүүнүн же айыпталуучунун укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргойт.

Процесстин башка катышуучуларынан (айыпталуучулар, жабырлануучулар, күбөлөр, эксперттер жана башкалар) айырмаланып, прокурор жана адвокат кесиптик юридикалык иштин алкагында аракеттенет, алар тиешелүү органдардын — прокуратура жана Адвокатура тараптан институционалдык көзөмөлгө жатат. Дал ошондуктан, соттун алардын укук бузууларына карата чара көрүүсү процессуалдык санкцияларды колдонуу аркылуу эмес, тиешелүү кесиптик органга жөнөтүлүүчү жеке аныктама чыгаруу аркылуу жүргүзүлөт.

Ачык-айкындуулукту, укуктук аныктыкты жана соттун позициясын жүйөлөштүрүү түрүндө жазуу менен документтештирүүнү камсыз кылуу зарылдыгына таянып, мыйзам чыгаруучу соттук чара көрүүнүн заманбап формасын – мурунку жазуу жүзүндөгү эскертүү институтун алмаштырып, жеке аныктама чыгаруу формасын бекиткен. Ага расмий процессуалдык акты формасын берүү принципиалдуу мааниге ээ, анткени ал бирдиктүү стандарттардын сакталышын камсыздайт жана соттук чара көрүлүшүн ачык кылат, ошондой эле сот өндүрүшүнүн катышуучуларынын процессуалдык жоопкерчилигинин принциптеринин ишке ашырылышын шарттайт.

Муну менен жеке аныктаманын мазмуну жана формасы анын чектерин да алдын ала аныктайт: ал талаш-тартышты маңызы боюнча чечүүнүн эмес, процессуалдык чара көрүүнүн каражаты болуп кызмат кылат. Ушуга байланыштуу жеке аныктама колдонуунун чектери анын процессуалдык колдонулушу контекстинде гана каралууга тийиш.

Мында жеке аныктама тараптын тандаган процессуалдык стратегиясынын укук ченемдүүлүгүн же айыптоо/коргоо тараптын мазмундук позициясын баалабашы керек жана баалай албайт; ал жол-жоболук жана этикалык стандарттарды бузууларды гана каттайт (мисалы, жүйөлүү себептерсиз келбей калуулар, соттук отурумунун тартибин бузуулар, документтердин мазмунун атайылап бурмалоо ж.б.). Мындай баалоону кылмыш ишинин катарына которуу тараптын тактикасына кысым көрсөтүү жана атаандаштыкты кесиптик ой-жүгүртүүнү көзөмөлдөө менен

алмаштыруу тобокелдигин жаратмак. Башкача айтканда, кесиптик жүрүм-турумду баалоону «позициясы үчүн санкцияга» айландыруу дегеле жол берилгис.

Ошентип, жеке аныктама тартиптик жазанын белгилерин камтыбайт жана ал чыгарылган адамдар үчүн түздөн-түз терс кесепеттерди жаратпайт. Ал адвокаттардын өзүн-өзү башкаруусунун же прокурордук көзөмөлдүн компетенттүү органы тарабынан милдеттүү түрдө текшерүүнү демилгелейт, анын алкагында алардын өз алдынчалыгынын, калыстыгынын жана коргонууга укугунун бардык кепилдиктери сакталат.

Мындай ыкма өз ара урматтоо жана сот адилеттигинин ар кандай институттарынын конституциялык көз карандысыздыгы принцибине жооп берет, анткени сот прокурордук көзөмөл органдарын же адвокаттардын өзүн-өзү башкаруусун алмаштырбайт, бирок аныкталган мыйзам бузуулар жөнүндө аларга кабарлап, өз компетенциясынын чегинде тийиштүү чара көрүү мүмкүнчүлүгүн берет. Мындай паритеттүүлүктү сактоо сот бийлигинин туруктуулугунун жана кесиптик коомчулуктардын институционалдык өз алдынчалыгынын конституциялык принциптерине жооп берет, бул коомчулуктун жалпысынан сот адилеттигине болгон ишенимин бекемдөөгө жардам берет.

5. Адвокаттардын өзүн-өзү башкаруучу кесиптик коомчулугу катары Адвокатураны уюштуруу жана иштөөсүнүн тартиби, ошондой эле адвокаттардын укуктары, милдеттери жана жоопкерчиликтери мыйзам менен аныкталаарын белгилеген конституциялык жобо (64-берене), Адвокатуранын институционалдык өз алдынчалыгы принцибин билдирет жана адвокаттардын кесиптик ишмердүүлүгүн жүзөгө ашыруудагы көз карандысыздыгын кепилдейт. Бул ченем сот адилеттигинин ажырагыс элементи катары Адвокатуранын функционалдык көз карандысыздыгын камсыз кылуу максатын көздөйт, ансыз жарандардын соттук коргоого болгон укугун натыйжалуу жүзөгө ашыруу мүмкүн эмес.

«Кыргыз Республикасынын Адвокатурасы жана адвокаттык иш жөнүндө» Мыйзам Конституциянын 64-беренесинин жоболорун конкреттештирет, Адвокатуранын, адвокаттык иштин укуктук негиздерин, ошондой эле адвокаттардын укуктарын, милдеттерин жана жоопкерчилигин белгилейт.

Аталган Мыйзамдын 8 жана 8-1-беренелерине ылайык, адвокаттардын тартиптик жоопкерчилигинин маселелери адвокаттардын өзүн-өзү башкаруучу туруктуу иштеген көз карандысыз органы болгон – Этика боюнча комиссиясынын компетенциясына таандык кылынган, ага кесиптик этиканын ченемдерин бузуу жөнүндө кайрылууларды кароого жана тартиптик жоопкерчиликтин түрүн белгиленген тартипте аныктоого ыйгарым укук берилген. Мындай кайрылууларды кароо үчүн Мыйзамда каралган негиздердин арасында адвокат өкүл (жактоочу) катары ишти караган соттун (судьянын) кайрылуусу деп түздөн-түз көрсөтүлгөн.

Арыз ээлеринин жана Адвокатуранын өкүлдөрүнүн пикири боюнча сот менен Адвокатуранын ортосундагы дал ушул процессуалдык өз ара аракет КЖПКнын 307-беренесинин талашылып жаткан 2-бөлүгү менен «Кыргыз Республикасынын Адвокатурасы жана адвокаттык иш жөнүндө» Мыйзамдын ортосунда укуктук жөнгө салуунун шайкешсиздигин жараткан, анткени акыркысында сот отурумунун жүрүшүндө адвокат тарабынан жол берилген бузууларга чара көрүүнүн башкача тартиби — жеке аныктама эмес, соттун катын (кайрылуу) жөнөтүү чарасын караштырат. Алардын пикири боюнча бул айырма укуктук жөнгө салуудагы дал келбөөнү жана бул актылардын юридикалык мүнөзүндөгү айырмачылыкты көрсөтүп турат деп ырасташат, бул алардын тастыктоосу боюнча процессуалдык механизмдердин тартиптик механизмдер менен алмаштыруу тобокелдигин жаратат жана Конституциянын 64-беренесинде кепилденген Адвокатуранын институционалдык автономиясын бузат.

Конституциялык сот мындай дал келбөөчүлүктү таануу үчүн негиз тапкан жок. Процессуалдык жана адистештирилген мыйзамдардын ортосундагы терминологиядагы айырмачылык карама-каршылык жөнүндө айгинелебейт, анткени жеке аныктама да, соттун кайрылуусу (каты) да негизинен бир эле функцияны аткарат — сот отурумунда аныкталган, кесиптик этиканын же процессуалдык милдеттенмелердин бузулушун көрсөтүшү мүмкүн болгон фактылар жөнүндө адвокаттык өзүн-өзү башкаруу органдарына маалымат берет. «Кыргыз Республикасынын Адвокатурасы жана адвокаттык иш жөнүндө» Мыйзам, эгерде мындай маалымат сот менен Адвокатуранын ортосундагы өз ара аракеттенүүнүн укуктук мүнөзүн бурмалабаса, мындай материалдарды ар кандай документтик түрдө алуу мүмкүнчүлүгүн жокко чыгарбайт. Тиешелүү түрдө, соттун жеке аныктаманы Адвокатуранын дарегине жөнөтүшү анын ички иштерине кийлигишүү же адвокаттын күнөөсү жөнүндөгү маселени алдын ала чечүүнүн бир түрү катары каралышы мүмкүн эмес.

Ошентип, мурда белгиленгендей, жеке аныктаманын укуктук статусу аны тартиптик чара катары кароого жол бербейт. Ушуга байланыштуу Конституциялык сот, жеке аныктама чыгарууда соттун Адвокатурага тартиптик жоопкерчиликтин белгилүү бир түрүн колдонууга, адвокаттын күнөөсүнүн даражасын баалоого же аны жоопкерчиликке милдеттүү түрдө тартуу жөнүндө жазма талап түзүүгө ыйгарым укугу жок экендигин баса белгилейт. Соттор жеке аныктама чыгарууга өтө жоопкерчилик жана объективдүүлүк менен мамиле кылышы керек, анткени бул акт этиятсыз колдонулса, негизсиз терс кесепеттерге алып келип, учурдагы түзүлгөн кырдаалга компетенттүү органдар тарабынан гана эмес, коомчулук тарабынан да бурмаланган баалоого алып келиши мүмкүн.

Адвокатура өз кезегинде, мыйзамда «билдирүү» же «кайрылуу» деген термин колдонулгандыгына гана шилтеме жасап, соттон келип түшкөн жеке аныктамаларды этибарга албай коюуга укуксуз. Формасына карабастан, мындай актылардын мазмуну мүмкүн болгон бузуулар жөнүндө кабарлоого

келип такалат жана көз карандысыз тартиптик органдын ыйгарым укуктарына ээ болгон адвокаттардын Этика боюнча комиссиясы көз карандысыздыкты, калыстыкты жана адвокаттын коргонууга укугунун кепилдиги камсыз кылуу менен келип түшкөн материалдарды мыйзамда белгиленген тартипте карап чыгууга милдеттүү. Демек, КЖПКнын 307-беренесинин 2-бөлүгүнүн жобосун Конституциянын 64-беренеси жана «Кыргыз Республикасынын Адвокатурасы жана адвокаттык иш жөнүндө» Мыйзам менен системалык байланышта түшүнүү керек, анткени жеке аныктаманы чыгаруу сот менен Адвокатуранын ортосундагы өз ара аракеттенүүнүн маалыматтык механизм билдирүү менен акыркысынын көз карандысыздыгына таасир этпейт жана адвокатты жоопкерчиликке тартуу маселесине зыян келтирбейт.

6. Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 100-беренесинде сот ишмердүүлүгүнүн негиз түзүүчү принциптери жана сот өндүрүшүнө катышуучу адамдардын процессуалдык кепилдиктери бекитилген. Алсак, 100-берененин 4 жана 5-бөлүктөрүнүн ченемдери менен соттун чечимин жокко чыгаруу, өзгөртүү же токтото туруу сот тарабынан мыйзамда белгиленген тартипте жүзөгө ашырылаары; сот процессинин катышуучуларынын процессуалдык укуктары, ошондой эле соттун чечимдери менен укуктары жана кызыкчылыктары козголгон адамдардын укуктары, анын ичинде чечимдерге, өкүмдөргө даттануу укугу, аларды жүзөгө ашыруу тартиби мыйзам менен аныкталаары белгиленген. Бул конституциялык жоболордун маңызы Конституцияда процессуалдык аныктык принциби бекитилгендигинде, ага ылайык соттук коргоо укугу мыйзамда белгиленген формаларда жана чектерде ишке ашырылат.

Компетенцияларды конституциялык бөлүүнүн негизинде мыйзам чыгаруучу соттук актылардын түрлөрүн айырмалоого, аларга ар кандай юридикалык күч берүүгө жана аларды кайра карап чыгуу же даттануу мүмкүнчүлүгүн аныктоого укуктуу. Соттук чечимдерди жокко чыгарууга же өзгөртүүгө иштин маңызы боюнча процесстин катышуучуларынын

укуктарын, эркиндиктерин жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын козгогон, башкача айтканда, талаш-тартыштын жыйынтыгына, өкүмгө же иштин маңызы боюнча башкача чечилишине таасир этүүчү материалдык-укуктук же процессуалдык маанилүү кесепеттери бар актыларга карата жол берилет.

Соттун жеке аныктамасы, тескерисинче салттуу же материалдык-укуктук мааниде соттук чечим болуп саналбайт. Ал соттук териштирүүнүн предметин козгобойт, тараптардын укуктары жана милдеттери жөнүндө тыянактарды камтыбайт, алардын процессуалдык статусун өзгөртпөйт же токтотпойт. Маңызы боюнча, жогоруда белгиленгендей, жеке аныктама – бул соттун чара көрүүсүнүн маалыматтык-алдын алуучу актысын билдирет, ал аныкталган бузууларды же аларга өбөлгө түзгөн себептерди жоюуга багытталган, ошондой эле иштин маңызы боюнча процесстин катышуучулары үчүн укуктук кесепеттерди жаратпайт.

Ушуга байланыштуу, кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарда ага даттануунун мыйзам менен белгиленген жол-жобосунун жоктугу (талашылып жаткан ченем – КЖПКнын 417-беренеси) Конституциянын 61-беренеси менен кепилденген соттук коргоого болгон конституциялык укукту чектөө же бузуу катары каралышы мүмкүн эмес.

Соттук коргоого болгон укук алдын алуучу жана коммуникациялык мааниси бар сот актыларына эмес, юридикалык мүнөзү жана иш жүзүндөгү таасири боюнча катышуучулардын субъективдүү укуктарын жана процессуалдык кепилдиктерин козгогон, соттук териштирүүнүн жүрүшүн жана жыйынтыгын алдын ала аныктаган жана орду толгус зыян келтирүү тобокелдигин жараткан сот чечимдерине даттануу мүмкүнчүлүгүн болжолдойт.

Мындай ыкма сот адилеттигин жүргүзүү принциптерине жана сот чечимдеринин туруктуулугуна шайкеш келет, даттануу жол-жоболорун процессуалдык укуктарды кыянаттык менен пайдалануу куралы катары колдонууга жол бербейт.

Ошентип, Конституциянын 100-беренесинин 4, 5-бөлүктөрүнүн жоболорунун конституциялык маанисине таянып, Конституциялык сот, соттун жеке аныктамасы соттук териштирүүнүн предметин козгобойт жана каралып жаткан иштин маңызы боюнча эч кандай процессуалдык мааниге ээ эмес деген тыянакка келди. Андыктан, аларды жогору турган соттук инстанцияларда даттануу мүмкүнчүлүгүнүн жоктугу соттук коргоого конституциялык укукту бузуу катары эсептелбейт.

Ошол эле учурда, адвокаттарга карата соттун жеке аныктамаларын кароонун жыйынтыгы боюнча чыгарылган Адвокатуранын чечимдери соттук даттануунун предмети болушу мүмкүн, бул жарандардын соттук коргоого болгон укугунун конституциялык кепилдиктерин сакталышын камсыз кылат.

Жогоруда баяндалгандардын негизинде, Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 97-беренесинин 2-бөлүгүнүн 2-пунктун, 4-бөлүгүн, «Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту жөнүндө» конституциялык Мыйзамдын 48, 49, 52 жана 53-беренелерин жетекчиликке алып, Кыргыз Республикасынын Конституциялык соту

Ч Е Ч Т И:

1. Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза процессуалдык кодексинин 307-беренесинин 2-бөлүгү, 417-беренеси Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 55-беренесине, 56-беренесинин 2-бөлүгүнө, 61-беренесинин 1, 2-бөлүктөрүнө, 64-беренесине, 100-беренесинин 4, 5-бөлүктөрүнө карама-каршы келбейт деп таанылсын.

2. Чечим акыркы жана даттанууга жатпайт, жарыяланган учурдан тартып күчүнө кирет.

3. Чечим бардык мамлекеттик органдар, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, кызмат адамдары, коомдук бирикмелер, юридикалык жана жеке жактар үчүн милдеттүү жана республиканын бардык аймагында аткарылууга тийиш.

4. Бул Чечим мамлекеттик бийлик органдарынын расмий басылмаларында, Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун расмий сайтында жана «Кыргыз Республикасынын Конституциялык сотунун Жарчысында» жарыялансын.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
КОНСТИТУЦИЯЛЫК СОТУ**

№ _____